

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi lukiolain 18 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi lukiolakiin sisältyviä ylioppilastutkinnon rakennettakoskevia säännöksiä. Ylioppilastutkintoon kuuluisi vähintään neljä koetta, joista vain äidinkielessä ja kirjallisuudessa järjestettävä koe olisi kaikille pakollinen. Kolme muuta pakollista koetta tutkintoon osallistuva valitsisi ryhmästä, johon kuuluvat toisen kotimaisen kielen koe, yksi vieraan kielen koe,

matematiikan koe ja reaaliaineissa järjestettävä koe.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu, kuitenkin aikaisintaan 1 päivänä kesäkuuta 2004. Lakia sovellettaisiin ensimmäisen kerran vuoden 2004 toisella tutkintokerralla suoritettaviin ylioppilastutkintoihin.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT.....	3
1. Nykytila.....	3
1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö.....	3
Lukiolain 18 §.....	3
Ylioppilastutkintoasetus	4
Valtioneuvoston asetus ylioppilastutkinnon kokeilusta.....	4
Lukiokoulutus.....	5
Ylioppilastutkinto ja rakennekokeilu.....	5
1.2. Nykytilan arviointi.....	6
Kokeilulukioissa suoritettut ylioppilastutkinnot.....	6
Lukion rehtoreiden kannanotot.....	8
2. Esityksen tavoite ja ehdotetut muutokset	8
3. Esityksen vaikutukset	9
4. Asian valmistelu.....	10
4.1. Valmisteluvaiheet ja -aineisto	10
4.2. Kannanotot.....	11
5. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	11
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	13
1. Lakiehdotusten perustelut.....	13
Lukiolain 18 §.....	13
2. Tarkemmat säännökset ja määräykset.....	13
3. Voimaantulo.....	13
4. Säättämisjärjestys	14
LAKIEHDOTUS	16
Laki lukiolain 18 §:n muuttamisesta.....	16
LIITE	18
RINNAKKAISTEKSTI	18
Laki lukiolain 18 §:n muuttamisesta.....	18

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Ylioppilastutkinnosta säädetään lukiolain (629/1998) 18 §:ssä sekä ylioppilastutkintoasetuksessa (1000/1994). Lukiolailla kumottiin 27 päivänä toukokuuta 1983 annettu lukiolaki (477/1983). Kumotun lukiolain nojalla annettu ylioppilastutkintoasetus jäi edelleen voimaan. Ylioppilastutkinnon rakennekoelusta vuosina 2003–2007 säädetään 26 päivänä syyskuuta 2002 annetussa valtioneuvoston asetuksessa 811/2002. Sitä ennen koekielu järjestettiin ylioppilastutkintoa koskevan asetuksen säännöksen nojalla annettujen opetusministeriön päätösten mukaan.

Lukiolain 18 §

Ylioppilastutkintoa koskevat lukiolain säännökset olivat alun perin niukemmat kuin nykyään. Lain 18 §:ssä säädettiin tutkinnon tavoitteesta ja tutkinnon tuottamasta jatko-opintokelpoisuudesta, muut tutkintoa koskevat säännökset sisältyivät ylioppilastutkintoasetukseen. Tutkintoa koskeva lukiolain pykälä muutettiin nykyiseen muotoonsa 5 päivänä kesäkuuta 2002 annetulla lailla, joka tuli voimaan 1 päivänä syyskuuta 2002.

Lukiolain 18 §:n 1 momentissa säädetään ylioppilastutkinnon tavoitteesta, sisällöstä ja rakenteesta. Lukiokoulutuksen päätteeksi pannaan toimeen ylioppilastutkinto. Tutkinnon avulla selvitetään, ovatko opiskelijat omaksuneet lukion opetussuunnitelman mukaiset tiedot ja taidot ja saavuttaneet lukiokoulutuksen tavoitteiden mukaisen riittävän kypsyuden. Tutkintoon sisältyy äidinkielessä ja kirjallisuudessa, toisessa kotimaisessa kielessä, vieraisissa kielissä, matematiikassa ja reaaliaineissa järjestettäviä kokeita. Tutkintoon osallistuvan on suoritettava pakollisina äidinkielessä ja kirjallisuudessa, toisessa kotimaisessa kielessä ja yhdessä vieraassa kie-

lessä järjestettävät kokeet sekä valintansa mukaan joko matematiikassa tai reaaliaineissa järjestettävä koe. Pakollisten kokeiden lisäksi tutkintoon osallistuva voi suorittaa yhden tai useamman ylimääräisen kokeen. Opiskelija, joka ei lukiolain 13 §:n tai lukion opetussuunnitelman perusteella opiskele pakollisena toista kotimaista kieltä, voi suorittaa toisen kotimaisen kielen kokeen sijasta jonkin muun kokeen.

Pykälän 2 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella säädetään muun kuin lukiolaissa tarkoitetun opiskelijan oikeudesta osallistua tutkintoon.

Pykälän 3 momentissa säädetään ylioppilastutkinnon koekielusta. Momentin mukaan tutkinnon yleiseksi kehittämiseksi tutkinto voidaan koekielutarkoituksessa panna toimeen 1 momentissa säädetystä poiketen. Tutkinnossa on kuitenkin suoritettava vähintään neljä koetta ja yhden näistä tulee olla äidinkielessä ja kirjallisuudessa järjestettävä koe. Koekieluun tulevat oppilaitokset valitaan lukiokoulutuksen järjestäjien hakemuksesta alueellisesti ja kieliryhmittäin mahdollisimman edustavasti.

Lukiolain 18 §:n muuttamisesta annetun lain (478/2002) voimaantulosäännöksen mukaan pykälän 3 momentissa tarkoitettuja koekieluja voidaan panna toimeen vuoden 2007 loppuun.

Pykälän 4 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä opetusministeriön asettamasta ylioppilastutkintolautakunnasta ja sen tehtävistä sekä tutkintoon osallistumisesta, kokeista, arvostelusta, koekielusta ja muusta tutkinnon toimeenpanosta sekä opiskelijan oikeudesta suorittaa toisessa kotimaisessa kielessä järjestettävän kokeen sijasta jokin muu koe. Momentin mukaan ylioppilastutkintolautakunta antaa tarkempia määräyksiä kokeiden sisällöstä, koejärjestelyistä ja kokeiden arvostelusta.

Pykälän 5 momentin mukaan ylioppilastut-

kinnon suorittaminen tuottaa yleisen jatko-opintokelpoisuuden korkeakouluihin.

Ylioppilastutkintoasetus

Vuoden 1996 alusta voimaan tulleessa ylioppilastutkintoasetuksessa säädetään muun muassa ylioppilastutkintolautakunnasta, edellytyksistä osallistua tutkintoon, kokeista ja arvostelusta. Asetuksen 1 §:n mukaan ylioppilastutkinto järjestetään lukiokoulutusta järjestävissä oppilaitoksissa kahdesti vuodessa yhtä aikaa koko maassa. Tutkintoon voi kuulua pakollisten kokeiden lisäksi ylimääräisiä kokeita. Kokeet ovat kirjallisia. Niihin voi kuulua suullisia tehtäviä. Asetuksen 16 §:n mukaan ylioppilastutkinto tulee suorittaa enintään kolmena perättäisenä tutkintokertana. Samassa pykälässä säädetään hyväksytyjen ja hylättyjen kokeiden uusimisesta. Ylioppilastutkinnon kokeisiin osallistuvia kutsutaan asetuksessa ja jäljempänä kokelaiksi.

Ylioppilastutkintoasetuksen 11 §:n 2 momentin mukaan kokelas voi toisen kotimaisen kielen sijasta suorittaa äidinkielen kokeen tässä kielessä. Saman momentin säännösten mukaan toisen kotimaisen kielen kokeen korvaaminen muulla kokeella on mahdollista, jos kokelaan opiskelu on lukiolain 13 §:ssä mainitulla perusteella järjestetty osittain toisin kuin lukiolaisissa tai sen nojalla säädetään tai määrätään, tai jos opiskelija ei lukion opetussuunnitelman perusteella opiskele pakollisena toista kotimaista kieltä. Tällöin tutkintoon osallistuvan on toisen kotimaisen kielen sijasta suoritettava muussa kielessä, matematiikassa tai reaaliaineissa järjestettävä koe. Samassa momentissa säädetään, että rehtori voi oikeuttaa toisen kotimaisen kielen opetuksesta vapautetun opiskelijan korvaamaan toisen kotimaisen kielen kokeen jollakin edellä mainitulla kokeella, jos siihen on opiskelijan kielelliseen tai kulttuuriseen alkuperään tai kasvuympäristöön liittyvä erityisen painava syy.

Ylioppilastutkintoasetuksen 12 §:n 1 momentin mukaan matematiikassa, toisessa kotimaisessa kielessä ja vieraisissa kielissä voidaan järjestää vaativuudeltaan kahden eri tason mukaiset kokeet. Saman pykälän 2 momentissa säädetään, että vähintään yhdessä pakollisessa oppiaineessa ylioppilastutkintoa

suorittavan kokelaan tulee suorittaa vaativampi koe.

Ylioppilastutkintoasetuksen 23 §:ssä säädettiin, että tutkinto voidaan kokeilutarkoituksessa toimeenpanna osittain toisin kuin asetuksessa säädetään. Pykälän mukaan opetusministeriö päätti ylioppilastutkintolautakuntaa ja opetushallitusta kuultuaan perusteista, joiden mukaan kokeilu toteutetaan. Pykälä kumottiin 22 päivänä elokuuta 2002 annetulla valtioneuvoston asetuksella 733/2002. Vastaavat kokeilua koskevat säännökset sisältyivät aikaisempaan ylioppilastutkinnosta annettuun asetukseen (717/1947).

Valtioneuvoston asetus ylioppilastutkinnon kokeilusta

Vuodesta 1995 on kokeiltu aikaisempaa valinnaisempaa ylioppilastutkinnon rakennetta. Kokeilu perusti vuoden 2002 loppuun ylioppilastutkintoa koskevien asetusten säännösten nojalla annettuihin opetusministeriön päätöksiin. Tällöin kokeilun piirissä oli 29 lukiota. Yhden ikäluokan suuruus näissä lukioissa oli noin 2 500 opiskelijaa. Vuosina 2003–2007 toimeenpantavasta kokeilusta säädetään lukiolain 18 §:n 3 momentissa ja ylioppilastutkinnon kokeilusta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (jäljempänä kokeiluasetus). Asetuksella kokeilun piiriin otettiin lisää lukioita. Kokeilun mukaista ylioppilastutkinnon rakennetta ei muutettu.

Lukiolain 18 §:n 1 momentissa säädetystä poiketen neljästä pakollisesta kokeesta ainoastaan äidinkielessä ja kirjallisuudessa järjestettävä koe on kokeilussa kaikille pakollinen. Kolme muuta pakollista koetta kokelas valitsee toisen kotimaisen kielen kokeen, vieraan kielen kokeen, matematiikan kokeen ja reaaliaineiden kokeen joukosta. Muuten kokeiluasetuksen mukainen tutkinto on samanlainen kuin lukiolain 18 §:n 1 momentin mukainen tutkinto. Myös tutkintoon kuuluvat kokeet ovat samat kuin muissa lukioissa. Kokeilussa ei ole puututtu lukion eri oppiainneiden pakollisuuteen eikä opintojen laajuuteen.

Kokeiluasetuksen 3 §:ssä luetellaan ne lukiot ja aikuislukiot, joissa ylioppilastutkinto voidaan järjestää asetuksen mukaisesti. Lukiot on valittu hakemusten perusteella lukio-

lain 18 §:n 3 momentin mukaisesti alueellisesti ja kieliryhmittäin mahdollisimman edustavasti. Aikaisemmin kokeilussa olleet lukiot sijaitsevat pääosin Etelä-Suomessa ja suurissa kaupungeissa. Niiden lisäksi kokeiluun valittiin lukioita tuomaan kokeilukokonaisuuden alueellista edustavuutta ja tasapainoa. Kokeilussa on nyt mukana opiskelijamäärältään erikokoisia lukioita lähes kaikista maakunnista. Kokeilulukioista kolme on aikuislukioita ja lisäksi kolmessa muussa lukiossa on myös aikuisopiskelijoita. Kokeilulukioista neljä on ruotsinkielisiä. Suurin osa kokeilun piirissä olevista lukioista on kunnallisia, mutta mukana on myös yksityisen koulutuksen järjestäjän lukioita ja yliopistojen harjoittelukoulujen lukioita.

Kokeiluasetuksen mukaisen tutkinnon voi suorittaa myös opiskelija, joka on aloittanut lukio-opintonsa ja tutkinnon suorittamisen jo ennen vuotta 2003. Kokelas ei voi kuitenkaan enää vaihtaa tai jättää tutkinnosta pois ennen vuotta 2003 suoritettuja kokeita.

Kokeiluasetuksen mukainen tutkinto voidaan suorittaa loppuun viimeistään syksyllä 2007 järjestettävässä ylioppilastutkinnossa. Jos tutkinto on kesken vuoden 2007 lopussa, tutkinto tulee suorittaa lukiolain 18 §:n 1 momentin mukaisena. Kokeiluasetuksen mukaisessa tutkinnossa hylätyn tai hyväksytyt kokeen voi kuitenkin ylioppilastutkintoasetuksen 16 §:ssä säädettyllä tavalla uusien vuoden 2007 jälkeenkin.

Lukiokoulutus

Lukiokoulutusta on kehitetty viimeisten 20 vuoden aikana siten, että se mahdollistaa entistä paremmin opiskelijoiden henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien toteuttamisen. Samalla on kuitenkin turvattu kaikille opiskelijoille laaja-alainen yleissivistys pakollisten oppiaineiden opinnoilla ja turvattu valtakunnallinen yhtenäisyys ja tasa-arvo lukiokoulutuksessa.

Lukiokoulutuksen tuntijako uudistettiin lukiokoulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta annetulla valtioneuvoston asetuksella (955/2002). Opetushallitus päätti asetuksen mukaisista nuorten lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteista elokuussa 2003 ja aikuisten lukiokoulutuksen

opetussuunnitelman perusteista helmikuussa 2004. Uudet opetussuunnitelmat otetaan käyttöön asteittain 1 päivästä elokuuta 2005 yhdessä uuden tuntijaon kanssa.

Lukiossa opiskelijan tulee opiskella lukiolain (629/1998) 7 §:n 2 momentissa säädetyn opetuksen sisällön mukaisia oppiaineita mainitussa valtioneuvoston asetuksessa säädetyn tuntijaon mukaiset määrät. Pakollisia oppiaineita on 18. Nuorille annettavassa opetuksessa pakollisia kursseja on yhteensä 47–51 ja syventäviä kursseja vähintään kymmenen. Lukion oppimäärä edellyttää yhteensä 75 lukiokurssin suorittamista, aikuisille annettavassa koulutuksessa yhteensä 44 lukiokurssin suorittamista. Perusopetuksen yhteiset oppiaineet ja lukion pakolliset kurssit muodostavat kokonaisuuden, joka turvaa lukiokoulutukseen kuuluvan yleissivistävän tieto- ja taitoineksen omaksumisen. Esimerkiksi toinen kotimainen kieli (ruotsi tai suomi) on sekä perusopetuksessa että lukiossa kaikille yhteinen oppiaine. Lukiossa pakollisia toisen kotimaisen kielen kursseja on viisi, jos kieli on tuntijaon mukainen B-kieli, perusopetuksessa vuosiluokilta 7–9 alkava kieli.

Lukiolain 13 §:n mukaan opiskelijan opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin lukiolaissa ja sen nojalla säädetään ja määrätään, jos 1) opiskelijalla katsotaan joltakin osin ennestään olevan lukion oppimäärää vastaavat tiedot ja taidot; 2) lukion oppimäärän suorittaminen olisi opiskelijalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta; tai 3) se on perusteltua opiskelijan terveydentilaan liittyvistä syistä.

Toisen kotimaisen kielen opiskelusta vapautetaan yleensä sillä perusteella, että opiskelija on ratkaisevan pitkän ajan käynyt koulua ulkomailla opiskelematta ruotsia tai suomea. Vapauttaminen edellyttää käytännössä myös lukiolain 18 §:n 1 momentissa tarkoitettua vapauttamista toisen kotimaisen kielen kokeesta ylioppilastutkinnossa. Vapautettujen määrä on vuosittain noin 0,5–0,6 prosenttia ylioppilastutkinnon suorittavista.

Ylioppilastutkinto ja rakennekokeilu

Ylioppilastutkintoon kuuluvia kokeita suoritamaan ilmoittautui vuonna 2003 yhteensä

80 028 henkilöä. Näistä 39 085 oli kokelaita, joilla oli mahdollisuus suorittaa tutkinto loppuun samana vuonna. Ylioppilastutkinnon suoritti hyväksytysti vuonna 2003 yhteensä 35 167 henkilöä.

Ylioppilastutkinnon valinnaisempaa rakennetta on kokeiltu vuodesta 1995. Aluksi kokeilun piirissä oli 29 lukiota. Yhden ikäluokan suuruus näissä lukioissa oli noin 2 500 opiskelijaa. Vuosina 2003–2007 tapahtuvan kokeilun piiriin otettiin lisää lukiota. Kokeilun mukaista tutkinnon rakennetta ei muutettu. Kokeilun piiriin kuuluvat lukiot luetellaan kokeiluasetuksessa.

Kaikki aikaisemman opetusministeriön päätöksen mukaisen rakennekokeiluun piiriin kuuluneet lukiot jatkavat kokeilun piirissä. Nämä lukiot valittiin alun perin luokattoman lukion kokeilulukioiden, niin sanottua akvaariokokeilua toteuttavien sekä yliopistoihin kuuluvien harjoittelukoulujen lukioiden joukosta. Paremman edustavuuden saavuttamiseksi kokeilun piiriin otettiin lisäksi uusia lukiota yhteensä 28, ja kokeilun piirissä on nyt yhteensä 57 lukiota ja aikuislukiota. Tämä on 11,8 prosenttia maan kaikista 483 lukiosta. Kokonaisopiskelijamäärä kokeilulukioissa on runsaat 16 900, noin 13 prosenttia lukio-opiskelijoista.

1.2. Nykytilan arviointi

Kokeilulukioissa suoritettujen ylioppilastutkinnot

Opetusministeriö asetti vuonna 1995 työryhmän seuraamaan ylioppilastutkinnon rakennekokeilun etenemistä. Työryhmä raportoi tuloksista kahdessa muistiossa. Seuraava tarkastelu on laadittu työryhmän raporteissa käytettyjen tietojen sekä vuosina 2002 ja 2003 suoritettuja ylioppilastutkintoja koskevien tietojen pohjalta.

Kokeilun laajentaminen keväästä 2003 toi mukaan 28 uutta lukiota ja kaksinkertaisti kokeilussa olevien kokelaiden lukumäärän. Kokeilun piiriin vuonna 2003 tulleiden lukioiden opiskelijat ovat saaneet tietää mahdollisuudesta suorittaa rakennekokeilun mukainen ylioppilastutkinto vasta syksyllä 2002. Opiskelijat, jotka silloin olivat aloittaneet kolmannen lukuvuotensa, olivat suuntautuneet suorittamaan tavanomaisen ylioppilastutkinnon. Tarkastelussa ovat mukana kaikki kokeen suorittajat siitä riippumatta, ovatko he suorittaneet kokeet pakollisina vai ylimääräisinä, lyhyen tai pitkän oppimäärän mukaisina.

Taulukko 1. Valintojen osuudet rakennekokeilussa vuonna 2003

Koko maa	1) Vanhat	2) Uudet	3) Kaikki
	%	%	%
Toinen kotimainen kieli	86,50	92,28	89,21
Vieras kieli	99,57	99,42	99,50
Matematiikka	88,50	77,50	83,33
Reaalikoe	95,91	93,48	94,76

- 1) Vanhat (kokeilun piiriin vuodesta 1996 kuuluneet lukiot)
- 2) Uudet (kokeilun piiriin vuonna 2003 tulleet lukiot)
- 3) Kaikki kokeilulukiot yhteensä

Taulukko 2. Valinnat rakennekokeilun ulkopuolella vuonna 2003

	Lkm	%
Matematiikka	23 732	78,1
Reaalikoe	28 161	92,7

Kaikissa kokeilulukioissa vuonna 2003 tutkintokokelaista 89 prosenttia on suorittanut toisen kotimaisen kielen kokeen, 99 prosenttia vieraan kielen kokeen, 83 prosenttia matematiikan kokeen ja 95 prosenttia reaaliaineissa järjestettävän kokeen. Toista kotimaista on valinnut miehistä 82 prosenttia ja naisista 95 prosenttia. Matematiikkaa on valinnut miehistä 93 prosenttia ja naisista 77 prosenttia (liitetaulukot 7-9).

Viidessä kokeilulukiossa kaikki vuonna 2003 ylioppilastutkinnon suorittaneet ovat valinneet toisen kotimaisen kielen kokeen ja vain yhdessä lukiossa, Ålands lyceumissa, alle puolet on valinnut toisen kotimaisen kielen kokeen (suomi).

Valinnat uusissa kokeilulukioissa osoittavat, että toisen kotimaisen kielen valinneita oli 92 prosenttia, matematiikan valinneita 78 prosenttia, reaalikokeen valinneita 93 prosenttia sekä vieraan kielen valinneita 99 prosenttia (liitetaulukko 6). Miehistä toisen kotimaisen kielen on valinnut 86 prosenttia ja naisista 97 prosenttia. Matematiikan on valinnut miehistä 90 prosenttia ja naisista 69 prosenttia.

Vanhoissa kokeilulukioissa kokeilun aikana tapahtuneet muutokset eivät ole olleet kovin suuria. Eri kokeiden valinnat vanhoissa kokeilulukioissa vuosina 1996–2003 (liitetaulukko 1) osoittavat toisen kotimaisen kielen valinneiden määrän laskeneen vuodesta 1996 (91,84 prosenttia) vuoteen 2003 (86,50 prosenttia). Toisen kotimaisen kielen valinneiden määrä on viimeisten kolmen vuoden aikana ollut vuosittain keskimäärin 85–86 prosenttia. Matematiikan valinneiden määrä

on vastaavasti lisääntynyt samana aikana 84,36 prosentista 88,50 prosenttiin. Reaalikokeen suorittaneiden määrä on vaihdellut 96,52 prosentista 95,91 prosenttiin. Vieraan kielen kokeen ovat suorittaneet lähes kaikki kokelaat, eniten sitä on suoritettu vuonna 2002 (99,77 prosenttia) ja vähiten kokeilun alussa 1996 (98,96 prosenttia).

Naispuoliset kokelaat ovat useammin valinneet toisen kotimaisen kielen kokeen ja miespuoliset matematiikan kokeen.

Vanhoissa kokeilulukioissa miehistä 78,40 prosenttia ja naisista 92,56 prosenttia on suorittanut toisen kotimaisen kielen kokeen vuonna 2003. Matematiikan kokeen on suorittanut miehistä 96,50 prosenttia ja naisista 83,26 prosenttia vastaavana ajankohtana. Ensimmäisenä kokeiluvuonna 1996 matematiikan kokeen suoritti kokeilulukioissa 77,80 prosenttia naispuolisista kokelaista. Reaaliaineissa järjestettävän kokeen miehet ovat valinneet hieman useammin kuin naiset, ero ei kuitenkaan ole suuri. Vieraan kielen kokeen on jättänyt valitsematta vuosittain vain vähäinen määrä opiskelijoita, sekä miehiä että naisia (liitetaulukot 2 ja 3).

Suomen- ja ruotsinkielisissä vanhoissa kokeilulukioissa toisen kotimaisen kielen kokeen valinnat muistuttavat toisiaan, suomenkieliset kokelaat ovat suorittaneet toisen kotimaisen kielen koetta vuosittain hiukan vähemmän kuin ruotsinkieliset, mutta erot ovat olleet pieniä. Reaaliaineiden ja matematiikan kokeita suomenkieliset ovat suorittaneet enemmän kuin ruotsinkieliset (liitetaulukot 4 ja 5).

Taulukko 3. Rakennekokeilun valinnat lääneittäin (kaikki kokeilulukiot)

	Itä-Suomen lääni	Oulun lääni	Etelä-Suomen lääni	Länsi-Suomen lääni	Lapin lääni
Toinen kotimainen	94,04	91,46	88,41	87,37	89,47
Vieras kieli	99,30	99,26	99,54	99,80	99,15
Matematiikka	82,24	79,91	83,12	87,70	77,25
Reaali	95,91	91,82	95,71	94,96	94,74

Itä-Suomen ja Oulun lääneissä on valittu toista kotimaista kieltä varsin runsaasti. Tällöin matematiikkaa tai reaaliaineiden koetta on valittu vähemmän. Läneissä, joissa on valittu toista kotimaista kieltä vähemmän, on valittu enemmän matematiikan tai reaaliaineiden koetta.

Lukion rehtoreiden kannanotot

Ylioppilastutkinnon rakennekokeilun seurantatyöryhmä lähetti rehtoreille tutkinnon rakennetta koskevan kyselyn syksyllä 2001. Silloin kyselyyn vastasi 88 prosenttia lukioiden rehtoreista. Vastanneista 79 prosenttia kannatti rakennekokeilun mukaista tutkintoa, suomenkielisten lukioiden rehtoreista 84 prosenttia ja ruotsinkielisten lukioiden rehtoreista 13 prosenttia.

Opetusministeriö tiedusteli helmikuussa 2004 lukion rehtoreiden kantaa ylioppilastutkinnon rakenteeseen. Tiedustelu lähetettiin kaikkien lukioiden rehtoreille siitä riippumatta, onko lukio mukana rakennekokeilussa. Tiedusteluun vastasi 91 prosenttia rehtoreista. Vastanneista rehtoreista 91 prosenttia kannatti kokeilun mukaista tutkinnon rakennetta ja 9 prosenttia lukiolain 18 §:n 1 momentin mukaista tutkinnon rakennetta. Vastanneista suomenkielisten lukioiden rehtoreista kokeilun mukaista tutkinnon rakennetta kannatti 97 prosenttia ja ruotsinkielisten lukioiden rehtoreista 21 prosenttia.

Rehtoreilta tiedusteltiin myös kantaa siihen, kuinka monta pakollista koetta ylioppilastutkintoon tulee sisältyä. Vaihtoehdot olivat viisi tai neljä pakollista koetta. Vastanneista rehtoreista 96 prosenttia kannatti neljää pakollista koetta, mikä on nykyinen määrä, ja neljä prosenttia kannatti pakollisten kokeiden lukumäärän nostamista viiteen. Suomenkielisten lukioiden rehtoreista neljää pakollista koetta kannatti 97 prosenttia ja ruotsinkielisten lukioiden rehtoreista 84 prosenttia.

Nyt tehtyyn kyselyyn antamissaan vastauksissa rehtorit perustelivat lyhyesti näkemyksiään. Perusteluissa korostui, että rakennekokeilusta on yksinomaan myönteisiä kokemuksia. Nykyistä tutkinnon rakennetta pidet-

tiin yleisesti liian kielipainotteisena ja katsottiin, että kokeilun mukainen rakenne sopisi paremmin luokattomaan, valinnaisuutta painottavaan lukioon ja tasavertaistaisi niiden opiskelijoiden mahdollisuuksia, jotka ovat matemaattisesti lahjakkaita tai reaaliaineisiin suuntautuneita. Tuotiin ilmi, että lukio säilyttää yleissivistävän tehtävänsä myös ylioppilastutkinnon rakenteen muuttuessa ja että toinen kotimainen kieli säilyy lukion oppiaineena eikä valinnaisuus ole todellinen uhka toisen kotimaisen kielen kokeen suorittamiselle.

Myönteisinä seikkoina mainittiin myös tutkinnon helpompi suorittaminen ammatillisten opintojen pohjalta, tutkinnon toimeenpanon yksinkertaistuminen korvaavien kokeiden järjestelmän poistuessa, vaikutus yliopistojen opiskelijavalintojen kehittämiseen, mahdollinen asennemuutos ruotsin kieltä kohtaan ja opiskelumotivaation paraneminen. Yleisesti katsottiin, että kokeilun pitkä kesto aiheuttaa eriarvoisuutta kokeilun piiriin kuuluvien ja muiden lukioiden opiskelijoiden kesken ja että kokeilun rakenteen mukaiseen ylioppilastutkintoon olisi siirryttävä pikaisesti.

Tutkinnon nykyisen rakenteen säilyttämistä perusteltiin lukion yleissivistävällä tehtävällä ja korostamalla ylioppilastutkintoa keskitettynä kansallisena kokeena, jolla olisi arvioitava kunkin vuoden ylioppilaat yhteisellä perusteella. Tuotiin myös esiin, että oppiaineen valinnaisuus ylioppilastutkinnon kokeissa näkyy opiskelussa koko lukion ajan.

2. Esityksen tavoite ja ehdotetut muutokset

Uudistuksen tavoitteena on lisätä valinnaisuutta ylioppilastutkinnon suorittamisessa. Esityksen mukaan jokaisen ylioppilastutkintoon osallistuvan olisi suoritettava äidinkielenä ja kirjallisuudessa järjestettävä koe sekä valintansa mukaan kolme koetta ryhmästä, johon kuuluvat toisen kotimaisen kielen koe, yksi vieraan kielen koe, matematiikan koe ja reaaliaineissa järjestettävä koe. Muutos ei vaikuttaisi tutkintoon kuuluvien pakollisten kokeiden määrään. Tutkintoon osallistuva voisi suorittaa yhden tai useamman ylimää-

raisen kokeen kuten nykyäänkin.

Tutkintoon nykyään pakollisina kuuluvasta neljästä kokeesta yksi on toisen kotimaisen kielen koe ja yksi on vieraan kielen koe. Muut pakolliset kokeet ovat äidinkielessä ja kirjallisuudessa järjestettävä koe ja kokelaan valinnan mukaan joko matematiikan koe tai reaaliaineissa järjestettävä koe. Tutkinto on siis rakenteeltaan erittäin kielipainotteinen.

Ehdotettu muutos mahdollistaisi ylioppilastutkinnon suorittamisen siten, että pakollisiin kokeisiin sisältyisi vain yksi koe kokelaalle vieraassa kielessä. Tämä olisi kokelaan valinnan mukaan toisen kotimaisen kielen koe tai jokin ylioppilastutkintolautakunnan määräysten mukainen vieraan kielen koe. Kokelas voisi valita tutkintoonsa kuuluvat pakolliset kokeet myös siten, että yksi niistä on toisen kotimaisen kielen koe ja yksi on vieraan kielen koe.

Lukiolain 18 § ehdotetaan muutettavaksi edellä selostetulla tavalla. Muuten pykälä säilyisi sisällöltään ennallaan lukuun ottamatta sitä, että valtioneuvoston asetuksella säädetävistä asioista jätettäisiin pois kokeilu. Vastaisuudessa mahdollisesti järjestettävistä kokeiluista säädettäisiin erikseen lailla ja samassa yhteydessä voitaisiin tarvittaessa antaa valtuutus säätää kokeilusta myös asetuksella. Ehdotettu muutos tekisi tarpeettomaksi valtuutuksen säätää valtioneuvoston asetuksella oikeudesta suorittaa toisen kotimaisen kielen kokeen sijasta muu koe.

Pykälässä säädettäisiin tutkinnon sisällöstä ja rakenteesta, ylioppilastutkintolautakunnasta ja tutkinnon tuottamasta jatko-opintokelpoisuudesta sekä annettaisiin valtuutus säätää valtioneuvoston asetuksella niistä asioista, jotka sisältyvät voimassa olevaan ylioppilastutkintoasetukseen. Myös ylioppilastutkintolautakunnan toimivallasta antaa määräyksiä säädettäisiin samoin kuin voimassa olevassa säännöksessä.

3. Esityksen vaikutukset

Ylioppilastutkinnon rakenteen uudistaminen ehdotetulla tavalla lisäisi tutkintoon kuuluvien pakollisten kokeiden valinnaisuutta ja vähentäisi tutkinnon rakenteellista kielipainotteisuutta.

Ylioppilastutkinnon rakenne ei vaikuta lukion tuntijaon mukaisten oppiaineiden asemaan. Eri oppiaineita opiskellaan lukiossa valtakunnallisia tavoitteita ja tuntijakoa koskevan valtioneuvoston päätöksen mukaan siitä riippumatta, miten ylioppilastutkinnon pakollisista kokeista säädetään. Perusopetuksen ja lukion toisen kotimaisen kielen opinnot turvaavat osaltaan yleissivistyksen ja toisen kotimaisen kielen taidon. Taito on osoitettava myös korkeakoulututkinnoissa.

Valtioneuvoston vuosille 2003–2008 hyväksymässä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa yhdeksi tavoitteeksi on asetettu edistää lukio-opintojen ja ylioppilastutkinnon suorittamista ammatillisen perustutkinnon ohella. Suunnitelman mukaan tavoitteena on laajentaa ylioppilastutkinnon suorittajien määrä kymmenen prosenttiin ammatillisen perustutkinnon suorittavista. Muutos kannustaisi ammatillista tutkintoa suorittavia opiskelijoita osallistumaan ylioppilastutkintoon nykyistä enemmän. Muutos parantaisi myös aikuisten sekä maahanmuuttajataustaisten nuorten mahdollisuuksia tutkinnon suorittamiseen.

Kuten jaksosta 1.2. ilmenee, ylioppilastutkinnon rakennekokeiluun kuuluvissa lukioissa ei ole tapahtunut kovin suuria muutoksia tutkintoihin sisällytetyissä kokeissa. Matematiikan koetta suoritetaan enemmän ja myös reaaliaineissa järjestettävää koetta hiukan enemmän kuin muissa lukioissa. Ottaen huomioon, että miespuoliset kokelaat suorittavat matematiikan kokeen useammin kuin naispuoliset, ehdotettu muutos mahdollisesti kasvattaisi miesten osuutta ylioppilastutkinnon suorittamisessa. Nykyään naisten osuus tutkinnon suorittajista on selvästi suurempi.

Kokelaan mahdollisuus nykyistä enemmän valita ylioppilastutkintoonsa kuuluvia kokeita tehostaisi tutkintoon johtaneiden opintojen hyödyntämistä jatko-opintoihin hakeutumisessa. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut voisivat kehittää opiskelijoiden valintaa siten, että ylioppilastutkintoon kuuluvat kokeet otetaan huomioon nykyistä paremmin.

Tutkintoon sisältyvä kaikille pakollinen koe ei paranna lukiota käyvien opiskelijoiden ja muiden ylioppilastutkintoon valmistautuvien motivaatiota oppiaineen opiskeluun. Valinnaisuuden lisääminen voisi vaikuttaa

myönteisesti halukkuuteen opiskella toista kotimaista kieltä ja parantaa opiskelutuloksia.

Ylioppilastutkinnon järjestämisestä aiheutuvat kustannukset katetaan kokelailta perittävillä maksuilla. Ehdotettu muutos ei vaikuttaisi tutkintoon kuuluvien pakollisten kokeiden määrään eikä lisäisi kokelailta perittäviä maksuja.

Esityksellä ei ole valtion tai kuntien kannalta merkittäviä taloudellisia vaikutuksia.

4. Asian valmistelu

4.1. Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Ylioppilastutkinnon kehittämistyöryhmän mietinnössä (Komiteanmietintö 1993:25) esitettiin muun muassa, että ylioppilastutkintoon sisältyisi viisi yhteistä koetta, joista kokelas valitsee vähintään neljä. Valittavat kokeet olisivat äidinkielen koe, toisen kotimaisen kielen koe, vieraan kielen koe, matematiikan ja reaalikoe. Esityksen mukaan kokelas voisi täydentää tutkintoaan vapaaehtoisilla kokeilla vieraissa kielissä.

Ylioppilastutkinnon rakennetta ei muutettu kehittämistyöryhmän esityksen mukaiseksi. Sen sijaan aloitettiin ylioppilastutkinnon rakennekokeilu, jossa äidinkielen koe on kaikille pakollinen ja muut kolme pakollista koetta tutkintoon osallistuva valitsee ryhmästä toinen kotimainen kieli, yksi vieras kieli, matematiikka ja reaaliaineet.

Opetusministeriö asetti ylioppilastutkinnon rakennekokeilun seurantaan varten työryhmän joulukuussa 1995. Työryhmässä ovat edustettuina ministeriön lisäksi Opetushallitus, Ylioppilastutkintolautakunta ja Suomen Rehtorit ry. Työryhmä jätti ensimmäisen ehdotuksensa opetusministeriölle helmikuussa 1998 (Opetusministeriön työryhmien muistioita 4:1998). Työryhmä ehdotti ylioppilastutkintoasetuksen 10 §:n muutettavaksi siten, että rakennekokeilussa käytössä oleva malli otettaisiin yleisesti käyttöön. Opetusministeriö päätti kuitenkin syyskuussa 1998, ettei toistaiseksi ryhdytä toimenpiteisiin ylioppilastutkinnon rakenteen muuttamiseksi. Sen sijaan ministeriö päätti jatkaa kokeilua. Päätöksen mukaan viimeinen rakennekokeilun mukainen tutkintokerta oli syksyllä 2003

riippumatta siitä, milloin tutkinnon suorittaminen oli aloitettu.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 1999–2004 edellytetty, parlamentaarisesti koottu ylioppilastutkinnon kehittämistyöryhmä asetettiin tammiukuussa 2000. Työryhmä jätti ehdotuksensa opetusministeriölle kesäkuussa 2000 (Opetusministeriön työryhmien muistioita 19:2000). Työryhmä totesi yksimielisesti, että ylioppilastutkintoa on uudistettava, koska sen rakenne on lukio-opintojen ja yhteiskunnan tarpeiden kannalta epätasapainossa. Tutkintoa tulisi kehittää valinnaisempaan suuntaan. Samalla oli kuitenkin huolehdittava siitä, ettei tutkintoa voi suorittaa liian yksipuolisena. Tutkintoon tulisi edelleen kuulua neljä pakollisena suoritettavaa koetta sekä rajoittamaton määrä valinnaisia kokeita. Työryhmän enemmistön mukaan äidinkielen ja toisen kotimaisen kielen tulisi olla pakollisia mutta muiden kokeiden valinnaisia kuitenkin niin, että matematiikan koe taikka reaalikoe tulisi suorittaa osana tutkintoa. Tutkintoon voisi sisältyä kokelaan valinnan mukaan useita reaalikokeita. Yli kolmasosa työryhmästä jätti eriävän mielipiteen. Siinä katsottiin, että ylioppilastutkinnon kehittämistarpeita vastaisi parhaiten rakennekokeilussa oleva ylioppilastutkinnon muoto.

Ylioppilastutkinnon rakennekokeilun seuranta työryhmä jätti toisen muistionsa opetusministeriölle helmikuussa 2002 (Opetusministeriön työryhmien muistioita 5: 2002). Rakennekokeilusta saatujen kokemusten pohjalta työryhmä esitti, että kokeilun mukainen rakenne otetaan suomalaisen ylioppilastutkinnon rakenteeksi. Tällöin kokelas suorittaa tutkinnossa äidinkielen kokeen sekä valitsee kolme pakollista koetta ryhmästä, jonka muodostavat toisen kotimaisen kielen koe, vieraan kielen koe, matematiikan koe ja reaalikoe. Lisäksi kokelas saisi osallistua yhteen tai useampaan ylimääräiseen kokeeseen. Niissä aineissa, joissa järjestetään vaatavuudeltaan eritasoisia kokeita, kokelaan tulisi suorittaa vähintään yhdessä aineessa vaatuvan tason koe. Työryhmä katsoi, että jos päätöstä ylioppilastutkinnon rakenteen muuttamisesta esitetyn kaltaiseksi ei tehdä, rakennekokeilua tulee jatkaa ja samalla laajentaa.

Ylioppilastutkinnon rakennekokeilusta sää-

dettiin syyskuussa 2002 lukiolain 18 §:n 4 momentin nojalla annetussa valtioneuvoston asetuksessa siten, että kokeilu jatkuu vuodet 2003–2007. Samalla kokeilun piiriin otettiin useampia lukioita.

Valtioneuvosto hyväksyi joulukuussa 2003 koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman vuosille 2003–2008. Suunnitelman mukaan ylioppilastutkintoa kehitetään vastaamaan lukion uusia opetussuunnitelman perusteita, toteutetaan reaalikokeen ja äidinkielen kokeen uudistus sekä selvitetään kielten kokeiden uudistamisen tarve. Rakennekokeilusta suunnitelmassa todetaan, että sen vaikutukset arvioidaan ja tarvittavat päätökset tehdään vuonna 2004.

Hallituksen esitys on valmisteltu ylioppilastutkinnon rakennekokeilun seurantatyöryhmässä ja virkamiestyönä opetusministeriössä.

4.2. Kannanotot

Ylioppilastutkinnon rakenteeseen pyydettiin lukion rehtoreiden lisäksi kantaa seuraavilta viranomaisilta ja organisaatioilta: Suomen yliopistojen rehtorien neuvosto (Finlands universitetsrektorers råd), Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE - Rådet för yrkeshögskolornas rektorer ARENE ry, Ylioppilastutkintolautakunta, Opetushallitus, Suomen Kuntaliitto - Finlands Kommunförbund, Svenska Finlands folkting - Suomenruotsalaiset kansankäräjät, Koulutuksen tutkimuslaitos, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry - Undervisningssektorns Fackorganisation rf, Suomen rehtorit - Finlands rektorer ry, Suomen Lukiolaisten Liitto ry - Finlands Gymnasistförbund rf, Suomen Ammattiin Opiskelevien Keskusliitto SAKKI ry - Finlands Yrkestuderandes Centralförbund SAKKI rf, Suomen Vanhempainliitto ry ja Förbundet Hem och skola i Finland rf.

Ylioppilastutkintolautakunta, Opetushallitus, Suomen Kuntaliitto, Koulutuksen tutkimuslaitos, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry, Suomen rehtorit ry, Suomen Lukiolaisten Liitto ry ja Suomen Vanhempainliitto kannattavat siirtymistä rakennekokeilun mukaiseen tutkintoon. Selvä enemmistö Suomen yliopistojen rehtorien neuvoston jäsenistä kannattaa rakennekokeilun mukaisen ylioppi-

lastutkinnon toteuttamista. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE ry, ja Svenska Finlands folkting ja Förbundet Hem och Skola i Finland rf. vastustavat rakennekokeilun mukaisen tutkinnon vakinaistamista.

Perusteluina siirtymiseen rakennekokeilun mukaiseen tutkintoon esitetään muun muassa soveltuvuus lukiokoulutuksen kehittämiseen ja koulutusmuotojen yhteistyöhön sekä ammatilliseen tutkintoon johtavassa koulutuksessa oleville ja aikuisopiskelijoille, yhteensopivuus nykyisen lukion tuntijaon ja opetussuunnitelman perusteiden kanssa sekä tasapuolisuus yksilöllisesti vaihtelevien intressien, tavoitteiden ja jatko-opintoihin suuntautumisen huomioon ottamisessa sekä yleisivistyksen tasapuolisen ja laaja-alaisen kehittämisen mahdollistaminen lukiokoulutuksessa. Valintamahdollisuuksien lisääntymistä pidetään myönteisenä ja opiskelumotivaatiota parantavana muutoksena. Perusteluissa tuodaan esiin kokeilun pitkittymisen aiheuttama opiskelijoiden yhdenvertaisuuden vaarantuminen sekä eriarvoisuus ja epäterve kilpailuasema lukiodien välillä. Lausuntojen mukaan vuodesta 1995 toteutetusta kokeilusta on jo saatu riittävästi kokemusta myönteisen päätöksen tekemistä varten kokeillun tutkintomallin vakinaistamiseksi kaikissa lukioissa.

Svenska Finlands folkting - Suomenruotsalaiset kansankäräjät katsoo, että Suomen molemmilla kansalliskielillä on maassamme sellainen asema, että ne myös vastaisuudessa tulee säilyttää pakollisina ylioppilastutkinnossa. Perusteena tälle esitetään, että pienempi kansalliskielistä kärsisi valinnaisuudesta.

5. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Kuten edellä jaksossa 1.1. kerrotaan, lukiolain 18 §:n 3 momentissa tarkoitettuja kokeiluja voidaan panna toimeen vuoden 2007 loppuun. Voimassa olevien säännösten mukaan ylioppilastutkinto suoritetaan vuodesta 2008 lähtien kaikissa lukioissa lukiolain 18 §:n 1 momentin mukaisena. Julkisuudessa on pitkään käsitelty mahdollisuutta suorittaa tutkinto ilman toisen kotimaisen kielen koetta.

Lukion oppimäärä on laajuudeltaan kolmi-

vuotinen. Oppimäärä tulee suorittaa enintään neljässä vuodessa, jollei opiskelijalle perustellusta syystä myönnetä suoritusajkaan pidennystä. Koska lukiokoulutukseen hakeutuvien ja muuten ylioppilastutkintoon valmistautuvien täytyy voida tehdä koulutusta koskevat ratkaisunsa tietoisina tutkinnon rakenteesta, tutkintoa koskeva ratkaisu on tehtävä keväällä 2004.

Valtioneuvoston hyväksymässä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 1999–2004 todetaan ylioppilastutkinnon rakennekokeilusta, ettei tutkintojärjestelmä voi kovin pitkään olla laajalle kokeilijajoukolle erilainen kuin maassa yleisesti. Suunnitelman mukaan ylioppilastutkintoa kehitetään ottamalla huomioon rakennekokeilun ja nuorisosteiden kokeilun tulokset.

Kuten jaksoista 1.2. ja 4.2. ilmenee, valtaosa lukion rehtoreista sekä viranomaisista ja organisaatioista, joilla on merkittävä asema koulutuksen kehittämisessä tai joiden jäsenille ylioppilastutkinnon suorittamistavalla on merkitystä, kannattaa siirtymistä rakennekokeilun mukaiseen tutkinnon rakenteeseen. Suurin osa ruotsinkielisten lukioiden rehtoreista vastustaa muutosta.

Ehdotettu muutos ei vaikeuttaisi ylioppilastutkinnon suorittamista sellaisena kuin tut-

kinto on lukiolain voimassa olevan 18 §:n 1 momentin mukaan. Ripeä siirtyminen tutkinnon valinnaisempaan rakenteeseen ei loukkaisi kokeilaiden oikeusturvaa.

Lukiokoulutuksen kokeilusta säädetään lukiolain 15 §:ssä. Pykälän 1 momentin nojalla, sellaisena kuin se on laissa 478/2003, koulutuksen tai opetuksen kehittämiseksi järjestettävässä kokeilussa voidaan poiketa valtioneuvoston asetuksella säädetystä tuntijaosta ja opetushallituksen vahvistamista opetussuunnitelman perusteista. Pykälän 4 momentin mukaan kokeilulupa voidaan myöntää enintään kolmeksi vuodeksi ja sitä voidaan jatkaa enintään kahdella vuodella. Tämän säännöksen mukaiseen enimmäisaikaan verrattuna ylioppilastutkinnon rakennekokeilu on tähän mennessä kestänyt lähes kaksinkertaisen ajan.

Ylioppilastutkinnon rakennekokeilun pitkittyminen on johtanut siihen, että kokeilulukioiden suorittettavan tutkinnon poikkeavan rakenteen koetaan vaarantavan koulutuksellisen tasa-arvon ja opiskelijoiden yhdenvertaisuuden. Ei ole odotettavissa, että kokeilua jatkamalla saataisiin uudenlaista tietoa. Tutkinnon rakenteen uudistaminen ennen kokeilun päättymisen suunniteltua ajankohtaa ei muodostuisi ongelmalliseksi.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

Lukiolain 18 §

1 momentti. Momentissa määriteltäisiin tutkinnon tavoite ja sisältö samoin kuin voimassa olevassa 1 momentissa.

2 momentti. Momentissa säädettäisiin ylioppilastutkinnon rakenteesta. Tutkintoon kuuluisi vähintään neljä koetta, joista yksi olisi äidinkielessä ja kirjallisuudessa järjestettävä koe. Tutkintoon osallistuvan olisi suoritettava valintansa mukaan lisäksi kolme koetta neljän kokeen ryhmästä, johon kuuluvat toisessa kotimaisessa kielessä, yhdessä vierassa kielessä, matematiikassa ja reaaliaineissa järjestettävä koe. Lisäksi tutkintoon osallistuva voisi suorittaa yhden tai useamman ylimääräisen kokeen kuten nykyäänkin.

Kokelas, joka ei valitsisi toisen kotimaisen kielen tai vieraan kielen koetta pakolliseksi, joutuisi suorittamaan pakollisina sekä matematiikan kokeen että reaaliaineissa järjestettävän kokeen. Nykyään matematiikan koe ja reaaliaineissa järjestettävä koe ovat pakollisina kokeina keskenään vaihtoehdot.

3 momentti. Momentissa säädettäisiin ylioppilastutkintolautakunnan asettamisesta ja annettaisiin valtuutus lautakuntaa koskevien säännösten antamiseen valtioneuvoston asetuksella. Momentti vastaa voimassa olevaan 4 momenttiin sisältyvää säännöstä.

4 momentti. Momentissa annettaisiin valtuutus säätää valtioneuvoston asetuksella muun kuin lukiolaissa tarkoitetun opiskelijan oikeudesta osallistua tutkintoon sekä valtuutus antaa tarkempia säännöksiä osallistumisesta tutkintoon, kokeista ja niiden uusimisesta, arvostelusta ja muusta tutkinnon toimeenpanosta. Samassa momentissa säädettäisiin ylioppilastutkintolautakunnan oikeudesta antaa tarkempia määräyksiä kokeiden sisällöstä, koejärjestelyistä ja kokeiden arvostelusta. Säännökset vastaavat voimassa olevaan 2 ja 4 momenttiin sisältyviä säännöksiä.

Voimassa olevaan 4 momenttiin sisältyvät säännökset, joiden mukaan valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä

kokeilusta sekä opiskelijan oikeudesta suorittaa toisessa kotimaisessa kielessä järjestettävän kokeen sijasta muu koe, jäisivät tarpeettomina pois.

5 momentti. Momentissa säädettäisiin tutkinnon tuottamasta jatko-opintokelpoisuudesta samoin kuin nykyään.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Ylioppilastutkintoasetuksen säännökset tarkistettaisiin ehdotetun muutoksen edellyttämällä tavalla. Asetuksen 11 §:n 2 momentissa säädetään muun muassa toisen kotimaisen kielen kokeen sijasta suoritettavasta muusta kokeesta. Nämä säännökset olisi kumottava.

Ylioppilastutkintolautakunta tarkistaisi määräyksensä muutettujen säännösten mukaisiksi.

3. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu, kuitenkin aikaisintaan 1 päivänä kesäkuuta 2004. Kuluvan vuoden ensimmäisellä tutkintokerralla loppuun suoritetuista ylioppilastutkinnoista on annettu todistukset mainittuun päivään mennessä, eikä näistä tutkinnoista tarvitsisi säätää voimaantulosäännöksissä. Kumoutuvan 18 §:n 3 momentin mukaiset kokeilut päättyisivät vuoden 2004 ensimmäiseen tutkintokertaan. Lakia sovellettaisiin ylioppilastutkintoon, joka suoritetaan loppuun aikaisintaan vuoden 2004 toisella tutkintokerralla siitä riippumatta, milloin tutkinnon suorittaminen on aloitettu.

Ylioppilastutkintoasetuksen 15 §:n 2 momentin mukaan kokelaan tulee ilmoittautuessaan kokeeseen samalla ilmoittaa, suorittaako hän kokeen pakollisena. Vuoden 2004 toisesta tutkintokerrasta lähtien suoritettaviin tutkintoihin sovellettaisiin esityksen mukaisen lukiolain 18 §:n säännöksiä, ja mainitun pykälän 2 momentin mukaan sekä matematiikan koe että reaaliaineissa järjestettävä koe

voisivat kuulua tutkintoon pakollisina kokeina. Tämä huomioon ottaen ehdotetaan säädettäväksi, että tutkintoon osallistuva voisi ennen kokeen uusimista vaihtaa pakolliseksi ennen 1 päivää kesäkuuta 2004 ylimääräisenä suorittamansa matematiikan kokeen tai reaaliaineissa järjestettävän kokeen. Kokeiden uusimisesta säädetään ylioppilastutkintoasetuksen 16 §:ssä. Jos pakolliseksi vaihdettu, uusittu koe hylättäisiin tai voimassa olevien säännösten mukaan olisi katsottava hylätyksi, aikaisemmin ylimääräisenä suoritettu koe ei muuttuisi tutkinnon pakolliseksi kokeeksi.

Ylioppilastutkintoasetuksen 16 §:n 1 momentin mukaan hylätyksi katsotaan myös koe, johon kokelas on ilmoittautunut mutta jäänyt ilman erityisen painavaa syytä saapumatta tai jota kokelas ei ole jättänyt arvosteltavaksi. Saman momentin sekä saman asetuksen 9 §:n 1 momentin mukaan hylätyiksi katsotaan kokeet, joihin kokelas on ilmoittautunut samalle tutkintokerralle, jos kokelas syyllistyy vilpilliseen menettelyyn tai vilpin yritykseen taikka avustaa siinä tai muutoin törkeästi rikkoo järjestystä.

4. Säättämisyjärjestys

Oikeudesta omaan kieleen ja kulttuuriin säädetään perustuslain 17 §:ssä. Kielilain (423/2003) tarkoituksena on turvata perustuslaissa säädetty jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimissa ja muussa viranomaisessa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia. Tavoitteena on, että jokaisen oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon taataan kielestä riippumatta sekä että yksilön kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota. Lakia sovelletaan tuomioistuimissa ja muissa valtion viranomaisissa, kunnallisissa viranomaisissa, itsenäisissä julkisoikeudellisissa laitoksissa sekä eduskunnan virastoissa ja tasavallan presidentin kansliassa (viranomainen), jollei erikseen toisin säädetä.

Kielilain 4 §:n mukaan kielilain lisäksi erityislainsäädännössä säädetään muun ohella opetuskielystä, kielestä oppiaineena ja tutkintokielestä koulutusta koskevassa lainsäädännössä sekä julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta siitä annetussa

lainsäädännössä.

Molempien kotimaisten kielten taito on pääsääntöisesti osoitettava korkeakoulututkinnon yhteydessä. Julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain (424/2003) mukaan valtion henkilöstöltä, jolta edellytetään korkeakoulututkintoa, vaaditaan yleensä kaksikielisessä viranomaisessa virka-alueen väestön enemmistön kielen erinomaisen suullisen ja kirjallisen taidon lisäksi toisen kielen tyydyttävää kirjallista ja suullista taitoa. Yksikielisessä viranomaisessa edellytetään yleensä viranomaisen kielen erinomaista suullista ja kirjallista taitoa sekä toisen kielen tyydyttävää ymmärtämisen taitoa. Kaksikieliset kunnat edellyttävät yleisesti etenkin korkeakoulututkinnon suorittaneelta henkilöstöltä myös vähemmistön kielen taitoa.

Kuten yleisperustelujen jaksosta 3 ilmenee, toisen kotimaisen kielen aseman muuttuminen ylioppilastutkinnossa ei vaikuttaisi perusopetuksen oppilaan tai lukion opiskelijan velvollisuuteen opiskella ruotsia tai suomea toisena kotimaisena kielenä. Toisen kotimaisen kielen kokeen jättäminen pois ylioppilastutkinnosta ei merkitse, ettei henkilö voisi osoittaa toisessa kotimaisessa kielessä kielitaitoa, josta säädetään suomen ja ruotsin kielen taidon osoittamisesta valtionhallinnossa annetussa valtioneuvoston asetuksessa (481/2003). Käynnissä olevan rakennekokeilun aikana yliopistot ja ammattikorkeakoulut eivät ole havainneet kokeilun vaikuttavan opiskelijoiden valintaan.

Perustuslain 17 §:n 2 momentissa säädetään, että julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan. Ylioppilastutkinto voitaisiin suorittaa ilman toisen kotimaisen kielen koetta samojen säännösten mukaan ja samoilla edellytyksillä siitä riippumatta, suoritetaanko tutkinto suomeksi vai ruotsiksi.

Kuten yleisperustelujen jaksosta 5 ilmenee, kahdeksan vuotta jatkunutta ylioppilastutkinnon rakennekokeilua pidetään tutkintoa suorittavien yhdenvertaisuutta loukkaavana, koska lukioiden opiskelijat ovat eriarvoisessa asemassa kahden erilaisen, eri lukioissa käytössä olevan tutkinnon rakenteen vuoksi. Eh-

dotuksen mukainen ratkaisu poistaisi tämän epäkohdan jo vuoden 2004 toisesta tutkintokerrasta lähtien.

Esitys ei vaaranna eikä vaikeuta perustuslain, kielilain tai muun lainsäädännön mukaisten kielellisten, sivistyksellisten tai muiden oikeuksien toteutumista. Vaikka esitys ei sisällä säännöksiä, jotka edellyttäisivät perus-

tuslain mukaista säätämisyjärjestystä, hallitus pitää toivottavana, että esityksestä pyydetään perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

lukiolain 18 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 21 päivänä elokuuta 1998 annetun lukiolain (629/1998) 18 §, sellaisena kuin se on laissa 478/2002, seuraavasti:

18 §

Ylioppilastutkinto

Lukiokoulutuksen päätteeksi pannaan toimeen ylioppilastutkinto. Tutkinnon avulla selvitetään, ovatko opiskelijat omaksuneet lukion opetussuunnitelman mukaiset tiedot ja taidot sekä saavuttaneet lukiokoulutuksen tavoitteiden mukaisen riittävän kypsyyden. Tutkintoon sisältyy äidinkielessä ja kirjallisuudessa, toisessa kotimaisessa kielessä, vieraissa kielissä, matematiikassa ja reaaliaineissa järjestettäviä kokeita.

Ylioppilastutkintoon kuuluu vähintään neljä koetta. Tutkintoon osallistuvan on suoritettava äidinkielessä ja kirjallisuudessa järjestettävä koe sekä valintansa mukaan kolme koetta ryhmästä, johon kuuluvat toisessa kotimaisessa kielessä, yhdessä vieraassa kielessä, matematiikassa ja reaaliaineissa järjestettävä koe. Näiden kokeiden lisäksi tutkintoon osallistuva voi suorittaa yhden tai useamman ylimääräisen kokeen.

Opetusministeriö asettaa ylioppilastutkintolautakunnan. Valtioneuvoston asetuksella

annetaan tarkempia säännöksiä lautakunnasta ja sen tehtävistä.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään muun kuin tässä laissa tarkoitetun opiskelijan oikeudesta osallistua ylioppilastutkintoon. Valtioneuvoston asetuksella annetaan myös tarkempia säännöksiä osallistumisesta ylioppilastutkintoon, kokeista ja niiden uusimisesta, arvostelusta ja muusta tutkinnon toimeenpanosta. Ylioppilastutkintolautakunta antaa tarkempia määräyksiä kokeiden sisällöstä, koejärjestelyistä ja kokeiden arvostelusta.

Ylioppilastutkinnon suorittaminen tuottaa yleisen jatko-opintokelpoisuuden korkeakouluhin.

—
 Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 2004.

Tätä lakia sovelletaan ylioppilastutkintoon, joka suoritetaan loppuun aikaisintaan vuoden 2004 toisella tutkintokerralla, siitä riippumatta, milloin tutkinnon suorittaminen on aloitettu.

Tutkintoon osallistuva, joka on ennen 1 päivää kesäkuuta 2004 suorittanut matematiikassa tai reaaliaineissa järjestettävän ko-

keen ylimääräisenä, voi ennen kokeen uusi-
mista vaihtaa sen pakolliseksi. Jos pakolli-
seksi vaihdettu koe hylätään tai voimassa
olevien säännösten mukaan katsotaan hylä-
tyksi, aikaisemmin ylimääräisenä suoritettu
koe ei muutu pakolliseksi kokeeksi.

Helsingissä 16 päivänä huhtikuuta 2004

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Opetusministeri *Tuula Haatainen*

Laki**lukiolain 18 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 21 päivänä elokuuta 1998 annetun lukiolain (629/1998) 18 §, sellaisena kuin se on laissa 478/2002, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

18 §

18 §

*Ylioppilastutkinto**Ylioppilastutkinto*

Lukiokoulutuksen päätteeksi pannaan toimeen ylioppilastutkinto. Tutkinnon avulla selvitetään, ovatko opiskelijat omaksuneet lukion opetussuunnitelman mukaiset tiedot ja taidot sekä saavuttaneet lukiokoulutuksen tavoitteiden mukaisen riittävän kypsyysyden. Tutkintoon sisältyy äidinkieli- ja kirjallisuudessa, toisessa kotimaisessa kielessä, vieraisissa kielissä, matematiikassa ja reaaliaineissa järjestettäviä kokeita. *Tutkintoon osallistuvan on suoritettava pakollisina äidinkieli- ja kirjallisuudessa, toisessa kotimaisessa kielessä ja yhdessä vieraisissa kielissä järjestettävät kokeet sekä valintansa mukaan joko matematiikassa tai reaaliaineissa järjestettävä koe.* Pakollisten kokeiden lisäksi tutkintoon osallistuva voi suorittaa yhden tai useamman ylimääräisen kokeen. *Opiskelija, joka ei 13 §:n tai lukion opetussuunnitelman perusteella opiskele pakollisena oppiaineena toista kotimaista kieltä, voi suorittaa toisessa kotimaisessa kielessä järjestettävän kokeen sijasta jonkin muun kokeen.*

Valtioneuvoston asetuksella säädetään muun kuin tässä laissa tarkoitetun opiskelijan oikeudesta osallistua tutkintoon.

Lukiokoulutuksen päätteeksi pannaan toimeen ylioppilastutkinto. Tutkinnon avulla selvitetään, ovatko opiskelijat omaksuneet lukion opetussuunnitelman mukaiset tiedot ja taidot sekä saavuttaneet lukiokoulutuksen tavoitteiden mukaisen riittävän kypsyysyden. Tutkintoon sisältyy äidinkieli- ja kirjallisuudessa, toisessa kotimaisessa kielessä, vieraisissa kielissä, matematiikassa ja reaaliaineissa järjestettäviä kokeita.

Ylioppilastutkintoon kuuluu vähintään neljä koetta. Tutkintoon osallistuvan on suoritettava äidinkieli- ja kirjallisuudessa järjestettävä koe sekä valintansa mukaan kolme koetta ryhmästä, johon kuuluvat toisessa kotimaisessa kielessä, yhdessä vieraisissa kielissä, matematiikassa ja reaaliaineissa järjestettävä koe. Näiden kokeiden

Voimassa oleva laki

Tutkinnon yleiseksi kehittämiseksi tutkinto voidaan kokeilutarkoituksessa panna toimeen 1 momentissa säädetystä poiketen. Tutkinnossa on kuitenkin suoritettava vähintään neljä koetta ja yhden näistä tulee olla äidinkiessä ja kirjallisuudessa järjestettävä koe. Kokeiluun tulevat oppilaitokset valitaan lukiokoulutuksen järjestäjien hakemuksesta alueellisesti ja kieliryhmittäin mahdollisimman edustavasti.

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä opetusministeriön asettamasta ylioppilastutkintolautakunnasta ja sen tehtävistä sekä tutkintoon osallistumisesta, kokeista, arvostelusta, kokeilusta ja muusta tutkinnon toimeenpanosta sekä opiskelijan oikeudesta suorittaa toisessa kotimaisessa kielessä järjestettävän kokeen sijasta jokin muu koe. Ylioppilastutkintolautakunta antaa tarkempia määräyksiä kokeiden sisällöstä, koejärjestelyistä ja kokeiden arvostelusta.

Ylioppilastutkinnon suorittaminen tuottaa yleisen jatko-opintokelpoisuuden korkeakouluihin.

Ehdotus

lisäksi tutkintoon osallistuva voi suorittaa yhden tai useamman ylimääräisen kokeen.

Opetusministeriö asettaa ylioppilastutkintolautakunnan. Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä lautakunnasta ja sen tehtävistä.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään muun kuin tässä laissa tarkoitetun opiskelijan oikeudesta osallistua ylioppilastutkintoon. Valtioneuvoston asetuksella annetaan myös tarkempia säännöksiä osallistumisesta ylioppilastutkintoon, kokeista ja niiden uusimisesta, arvostelusta ja muusta tutkinnon toimeenpanosta. Ylioppilastutkintolautakunta antaa tarkempia määräyksiä kokeiden sisällöstä, koejärjestelyistä ja kokeiden arvostelusta.

Ylioppilastutkinnon suorittaminen tuottaa yleisen jatko-opintokelpoisuuden korkeakouluihin.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 2004.

Tätä lakia sovelletaan ylioppilastutkintoon, joka suoritetaan loppuun aikaisintaan vuoden 2004 toisella tutkintokerralla, siitä riippumatta, milloin tutkinnon suorittaminen on aloitettu.

Tutkintoon osallistuva, joka on ennen 1 päivää kesäkuuta 2004 suorittanut matematiikassa tai reaaliaineissa järjestettävän kokeen ylimääräisenä, voi ennen kokeen uusimista vaihtaa sen pakolliseksi. Jos pakolliseksi vaihdettu koe hylätään tai voimassa olevien säännösten mukaan katsotaan hylätyksi, aikaisemmin ylimääräisenä suoritettu koe ei muutu pakolliseksi kokeeksi.
